

1 A magyar nép vándorlása, állomásai

A magyarok a finnugor nyelvcsaládhoz tartoznak, de ez nem jelent vérrokonságot. Legidősebb szavaink a családot, rokonságot, testrészeket jelölő szavak, stb.

A magyar nép Kr. e. 500 körül elhagyta őshazáját (uráli őshaza – nyír és fenyőerdős táj), új otthona a pusztá lett. Ezt a területet Magna Hungariának nevezzük, a jelentése Nagy Magyarország. A puszta végtelen, füves legelő. Itt török nyelvű népekkel osztoztak a legelőkön. Tőlük 1000 év alatt eltanulták a magyarok a nomád életmódot.

A nomád életmód vándorló, legeltető állattenyésztést takar. Lovat és szarvasmarhát tenyésztettek. Téli és nyári szállásokon verték fel jurtaikat, azaz a bőrből, fából és csontból készült sátraikat. Harcmódjuk könnyűfegyverzetű lovas volt, testüket bőrruha védte, fő fegyverük a nyíl és a szablya volt. Gyakran színteltek megfutamodást és visszafelé lőttek nyilaikból. Ebben segítette őket a kengyel.

A vándorlás következő állomása Kr. u. 600 körül Levédia lett. Itt a magyar törzsek a Kazár Birodalom fennhatósága alatt éltek. Itt alakult ki a kettős fejedelemség intézménye. Ez azt jelentette, hogy a magyaroknak az egyik vezére a tényleges vezető volt, aki a hadsereget is irányította. Az ő tisztsége a gyula volt. A másik vezér, a kende, vagy kündü szellemi, vallási vezető volt. A magyarok körében itt alakult ki a csodaszarvas mondája.

Kr. u. 840-850 körül a magyar törzsek átvándoroltak Etelközbe. A szó folyóközt jelent. Itt kötik meg a vérszerződést a hét törzsfő között. Innen már felderítő hadjáratokat indítottak Európa nyugatabbi részeibe, és a Kárpát-medencébe. Bizánci történetírók már említést tesznek a magyarokról, ez az első írott történelmi forrás, ami népünkéről tudósít. A magyarok gyakran hadakoznak a bizánciakkal és a dunai bolgárokkal. Kr. u. 894-895 telén a besenyő törzsszövetség Kelet felől támadja meg a magyarok szállásait. A magyar főserég ekkor éppen a bolgárok ellen harcol a Dunánál. A magyarok vezére, Árpád, ekkor hozza meg a történelmi döntést, a magyarok megkezdik a Honfoglalást, a Kárpát-medencébe költözést. A történelem jó döntésnek ítéli ezt, mivel az évszázadok során utánunk érkező népek a pusztá nyugati végénél mind eltűntek, elpusztultak, mi magyarok pedig 1000 éves európai történelmünket kezdhettük itt.

2 Kalandozások, Géza fejedelem

A magyar nép a Kárpát-medencében sem hagyott fel nomád életmódjával. Ám itt jóval kevesebb pusztá volt, hiszen az Alföld nagy része vízjárta terület volt, időszakos áradások tették nehezen járhatóvá, és művelhetővé. Előterbe kerültek a zsákányszerző hadjáratok, amelyet Európa nyugati és déli részeire vezettek. A magyar seregek a nomád könnyűlovas harcmóddal meglepték a nyugati államokat. Minden mozdítható javat elraboltak, és nagy pusztítást vittek végbe. 933-ban azonban Merseburgnál a német seregek legyőzték a magyarokat, majd 955-ben Augsburgnál a magyar seregre végzetes vereséget mért az egyesített német haderő. Ehhez a csatához kapcsolódik a Lehel kürtje monda. 962-ben I. Ottó megalapította a Német-Római Császárságot. A magyarok fejedelem Géza lett. 972-től 997-ig uralkodott. Rádöbent, hogy a megerősödött Német-Római Császárság a magyar nép létét veszélyezteti, ezért igyekezett jó kapcsolatot kialakítani vele. Uralkodása alatt befejeződtek a kalandozások. 973-ban követeket küldött a Német-Római Birodalomba, keresztény térítő papokat kért, valamint fia, Vajk számára bajor feleséget. Ő maga a hagyomány szerint az ősi magyar hitet gyakorolta, ám felesége, az erdélyi Sarolta Bizáncból hozott papokat, és gyakorolta a keresztény vallást. Géza idején alapítódott a pannonhalmi bencés apátság is.

3 Szent István egyház és államszervező tevékenysége

I Szent István Vajk néven született, Géza fejedelem fia, felesége a bajorországi Gizella. 997-től a magyarok fejedelme, 1000-tól 1038-ig a királya. Koronát II. Szilveszter pápától kapott, másik hatalmi jelvénye a lándzsa, melyet a Német-Római Birodalom császára küldött neki. Ám Magyarország mégsem lett sem a pápa, sem a császár hűbérese. Istvánnak már uralkodása elején harcolni kellett a hatalomért, elsősorban Koppánnal, aki a régi nomád öröklési rend szerint, mint legidősebb férfitagja a családnak, örököse volt a fejedelmi hatalomnak. Ám Géza már életében Istvánt jelölte ki utódjául, megfelelően az európai öröklési rendnek, amely az elsőszülött fiúnak kedvezett. István német lovagok segítségével legyőzte Koppányt.

Istváné, mint királyé volt a törvényhozás joga. Törvényei közül kiemelkednek a magántulajdon védelméért hozottak, amivel erősítette a letelepedett életmódot. Korábban a vándorló életmód korában a nemzetségi, törzsi tulajdonforma volt a meghatározó, pl. a közös állatállomány. Ám a földbirtokok megjelenésével ennek vége lett, a magántulajdon került előtérbe. Istvánnak büntetnie kellett az új törvények szerint tolvajnak minősülő egyéneket.

István az országot vármegyék létrehozásával szervezte meg, a vármegye élén az ispán állt. Ő segített a királynak a törvények betartatásában, a bíraskodásban, valamint irányította a megye életét, vezette a megye katonáit. 45 vármegye alakult az első időkben.

István felügyelete alatt szerveződött meg a magyar egyház római mintára, Kezdetben 8, később 10 püspökség jött létre, és két érsekség, az esztergomi, és a kalocsai. Az egyházat szervező törvények közül kiemelkedik a tized fizetésére vonatkozó törvény, a 10 falu kötelezése egy templom építésére, valamint a vasárnapi misére járás kötelezése.

Istvánt a királyi tanács segítette az uralkodásban. Tagjai a főpapok mellett a nádor, aki a király teljes jogú helyettese volt, a tárnokmester, aki a kincstárat, bányákat felügyelte, valamint az országbíró, aki a király után a legfőbb bíró volt. István uralkodása után jóval később kerültek a tanácsba a bánok, akik a határvidékek védelméért felelős nagybirtokosok voltak.

4 László és Kálmán törvényei, III. Béla jelentősége

1077-1095 között Magyarország királya I. Szent László volt. Legfontosabb feladata a törvényhozás volt, igen szigorú törvényekkel védte magántulajdont. A tolvajok büntetése között volt az akasztás és a kézlevágás. Erővel lépett fel a kóborlók ellen. Ezek olyan szabad magyarok voltak, akik még nem telepedtek le az országban, és legtöbbször még a kereszténységet sem vették fel.

Uralkodása alatt a szomszédos Horvátország király nélkül maradt. Mivel leányágon László rokonságban állt a horvát királyi családdal, László jogot formált a horvát trónra, Horvátországot Magyarországhoz csatolta. Ez után a magyar királyok mindig horvát királyok is voltak, de meghagyták a horvátoknak a saját fővárosukat, és saját országgyűlésüket. László sikerrel védte meg országát a kunok ellen is.

Az egyházat erősítette, valamint az ő javaslatára avatták szentté Istvánt, Gellértet és Imrét.

Könyves Kálmán 1095-1116 között volt Magyarország királya. Trónviszályok után került hatalomra, saját öccsét és annak fiát, Bélát (a későbbi II. vak Bélát) megvakította. Legfontosabb tevékenysége a törvénykezés volt. Igen korszerű törvényeket hozott, és mivel az ország lakosai egyre inkább követték a törvényeket, Kálmán a szigorúságukon is enyhíthetett. Például ugyanazért a bűnért, amiért I. László halálbüntetést szabott ki, azért Kálmán korában már csak megvakítás járt. A legfontosabb még mindig a magántulajdon védelme volt, de a boszorkányságot például kivette a bűnök közül, mivel törvénye szerint boszorkányok nincsenek.

III. Béla 1172-1196 között volt Magyarország királya. Bizáncban nevelkedett, Hazánkban ő honosította meg az írásbeliséget. Kancelláriáján okleveleket írtak és őriztek, így írásos nyoma maradt az embereket érintő hivatalos ügyeknek. Oklevélben rögzítették a birtokadományozással, vagy örökléssel kapcsolatos határozatokat, egyezségeket, ez tette maradandóvá és törvényessé a dolgot. Az országban ezzel együtt megszervezte a hiteles helyek hálózatát, olyan egyházak voltak ezek, ahol szintén jogosultak voltak oklevél kiadására. Anonymus (jelentése: névtelen) éppen II. Béla udvari jegyzőjeként dolgozott, ő az első magyar ismert krónikáirónk.

5 II András és IV Béla – az aranybulla és a tatárjárás

II András 1205-től 1235-ig volt Magyarország királya. Gyakran vádolták azzal, hogy elhanyagolja országát. Gertrúd királyné rokonságának birtokadományozásokkal kedvezett, ezért a magyar főurak Péter ispán és Bánk bán vezetésével megölték a királynét. Ám nemcsak idegen uraknak, hanem magyar nagybirtokosoknak is több földet adományozott annál, ami szükséges volt.

A királyi szolgálok – latin szóval szerviensek a nagyuraktól felve több alkalommal is segítségért fordultak a királyhoz, aki ezt megadta nekik. Védelmet biztosított a nagybirtokosok azaz a bárok erőszakoskodásai, rablásai, földfoglalásai ellen, s jogaikat törvényben rögzítette. Ezt a törvényt, a király aranypecsétjéről elnevezett aranybullát (1222) tekinthetjük a magyar nemesség kialakulásának kezdeteként. Ellenállási záradéka a hadba vonulást szabályozta: külföldre nem volt köteles a nemes követni királyát. Ám a baj ekkor már megtörtént: a nagybirtokosok olyan hatalmat szereztek földjeik révén, ami száz évre gúzsba köti a magyar királyokat.

Fia, IV Béla 1235-től 1270-ig uralkodott. Béla hatalmát erősíteni szerette volna, ezért igyekezett minél több – apja által eladományozott – földet visszaszerezni a királyi birtokok közé. Igyekezett a bárók hatalmát megtörni – tekintélyével, szigorával is. Ám sajnos ez oda vezetett, hogy amikor szükségé lett volna a bárók segítségére, azok cserbenhagyták királyukat.

1237-ben Magyarországról Julianus barát indult el megkeresni a vándorlás során hátra maradt magyarokat. Meg is találta őket a Volga folyó mentén, a Baskíriának nevezett területen. Itt értesült a mongol-tatár sereg hadjáratairól. A mongolok birodalma a világtörténelem legnagyobb kiterjedésű birodalma volt.

1239-ben Béla befogadta a Kárpátok előterében élő nomád kun népet Magyarországra. Célja a hadsereg erősítése volt. Ám a keresztény magyarok nem fogadták szívesen a pogány népet. 1241 márciusában a magyarok megölték Kötöny vezért (kinek emlékét a Kuthen király utca őrzi Túrkevéen), a kunok pedig pusztítva vonultak ki az országból. Áprilisban a mongolok megtámadták hazánkat. 1241. április 11-12-én éjjel a mongol-tatár sereg katasztrofális vereséget mér a magyar király seregére Muhi községenél. A szekér és sátor táborban az alvó sereget meglepték a tatárok, a magyarok a tatár nyilak záporába kerültek. A sereg nagy része elesett. A király is csak nagy ügyel-bajjal menekült meg, a tatárok a horvát tengerpartig, egy szigetig üldözték, majd egy év alatt a teljes országot kipusztították, kifosztották. A tatárok 1242-ben kivonultak az országból.

Béla a tatár kivonulás után megkezdte az újjáépítést. Ezek után támaszkodnia kellett a bárókra, birtokadományokkal nyerte meg őket. Kővár építésére kötelezte viszont azt, akinek földet adott. A kipusztult területekre ismét behívta a kunokat (ebből az időből származik Túrkeve első említése - 1261-ből), valamint a jászokat. Német területekről szászokat telepített be, főleg Erdélybe. Erdély déli részébe ebben az időben kezdtek betelepülni a vlahok, vagy más néven oláhok – a románok ősei.

Béla uralkodásának hátralevő részében helyreállította az országot – ezért nevezzük második honalapítónak.

6 Károly Róbert harcai a hatalomért – gazdasági intézkedései

Károly Róbert (másképpen I. Károly) 1308-tól 1342-ig uralkodott. Az árpád –ház kihalása utáni trónviszályokból a pápa segítségével ő került ki győztesen. Francia családból az Anjou-házból (Anzsú) származott, ám ő maga a dél-itáliai Nápolyból érkezett hazánkba.

De a magyar bárók annyira megerősödtek, hogy semmiféle királyi hatalmat nem tűrtek el. Ezeket a bárókat hívjuk oligarcháknak is, vagy kiskirályoknak is, mert saját, óriási birtokaikon királyként viselkedtek: pénzt vertek, hadat üzentek más államoknak, törvényeket hoztak, adót szedtek. Legjelentősebb volt közülük Csák Máté, akinek nevét máig őrzi a Felvidék Mátyusföld nevű vidéke. Hasonló hatalmuk volt az Abáknak, Kőszegieknek, a horvát Frangepánoknak. Károlynak Kassa polgárainak segítségével sikerült a kiskirályok seregét legyőzni, 1312-ben, Rozgonynál. Ám Csák Máté még ezután is, haláláig a maga ura maradt, 1321-ig.

Károly jól tudta, hogy a hatalma megőrzéséhez erős sereg, teli kincstárra van szüksége: gazdasági intézkedései is ezt tükrözték.

A földesuraktól szedett járulékkal, a bányabérrel igyekezett ösztönözni a birtokosokat a bányaművelésre: a nemesfém egyharmadát kérte csak el tőlük, így a birtokosok nem kockáztattak tovább: Károly uralkodása előtt titkolták bányáikat, de most már megérte bevallani, ha akár aranyat, ezüstöt, vagy só-találtak a hegy gyomrában.

A kapuadó az első állami adó volt, hiszen mindenkinek kötelessége volt befizetni, jobbágyoknak, polgárnak egyaránt. Házanként szedte be az adószedő, így ahol több család lakott, ott s ugyanannyit kellett fizetni.

A harmincad vám a kereskedőket érintette: a külföldre utazó kereskedő polgár fizette a kincstárba.

A kamarahaszna főleg az aranyforint bevezetése előtt volt fontos. Akkoriban ugyanis nagyon sok fajta pénz forgott közkézen, ezek beváltásával a pénzváltók foglalkoztak. Ennek a pénzváltó tevékenységnek a hasznát adóztatta meg Károly. Ezt tehát polgárok fizették.

Hiába erősödött meg az ország, Károly ezután sem feledte a városok támogatását. Ez volt egyik célja a visegrádi királytalálkozónak 1335-ben. Itt a cseh és lengyel királlyal új kereskedelmi útvonal megnyitásáról egyeztek meg: Bécsset el kellett kerülni, mert árumegállító jogával tönkretette a magyar kereskedelmet. Átvette alacsony áron a magyar árut és továbbvitte a német-Római Birodalomba. Így a haszon Bécsé lett. De a három király Visegrádon megegyezett a Prágán keresztüli útvonalban, így kikerülték Bécsset. Megegyeztek a lengyel trón sorsáról is: ha nem születik fia a lengyel királynak, Károly fia Lajos öröklje a trónt.

7 Nagy Lajos és Zsigmond

Nagy Lajos, vagy másképpen I. Lajos 1342-től 1382-ig uralkodott. Károly Róbert fiaként 1370-től lengyel király is. Magyarország és Lengyelország ebben az időben perszónálunióban volt egymással. A perszónálunió intézménye azt jelenti, hogy kettő, vagy akár több országot egy uralkodó irányít, de az országokat az uralkodó személyén kívül semmi más nem köti össze. Vagyis Lengyelország önálló állam maradt, saját fővárossal, országgyűléssel, csak éppen Lajos volt a király ott is.

1351-ben hozta Lajos Magyarországon a legfontosabb törvényeit. Négy emelkedik ki közülük:

Az ősiség – amelyben megtiltja a földbirtokok pénzért eladását, és kimondja, hogyha nincs örököse a birtoknak, akkor a királyra száll vissza a tulajdonjog.

A kilenced - amely kimondja, hogy a terményadót minden birtokos egyformán köteles beszedni a jobbágyaitól, mert ha nem szedi be, akkor a király szedi be. Ez azért fontos, hogy megakadályozza azt, hogy a nagybirtokosok a kevesebb adó ígéréssel a kisbirtokosoktól elcsábítsák a jobbágyokat.

Az úriszék – amely biztosítja a földbirtokosnak a jobbágy feletti bíraskodás jogát.

A pallosjog – amely megengedi néhány birtokosnak a halálbüntetés kiszabásának jogát.

Luxemburgi Zsigmond 1387-től 1437-ig volt Magyarország királya. Nagy Lajos lányát vette feleségül. Nagyratörő külpolitikai tervei voltak, ezeket élete folyamán meg is valósította. A magyar korona mellé megszerezte a Cseh és a Német királyságot, valamint a Német-Római Császárságot. Hatalmát arra használta, hogy erősítse a déli végvárrendszert és küzdjön a Török Birodalom ellen. Ám 1396-ban elvesztette a nikápolyi csatát. Zsigmond vitéze volt a fiatal Hunyadi János is.

Zsigmond hatalmát a városok segítségével erősítette. Ebben az időben 3féle város volt Magyarországon: a szabad királyi városok (összesen 7), a bányavárosok, és a mezővárosok. A szabad királyi város teljes önállóságot élvezett, a bányavárosok a tárnokmester irányítása alá tartoztak, a mezővárosok azonban gyakran a földbirtokosok hatalma alá voltak hajtva, így lakóik nem polgárok, hanem jobbágyok lehettek.

8 Hunyadi János harcai a török ellen

Hunyadi János erdélyi köznemesi családból származott. Zsigmond király idejében vált híres vitézzé, hadvezérré. Erdemeiért kapta birtokait, majd a család grófi címét. Fiai, László és Mátyás már grófnak születnek.

Első jelentős ütközete 1442-ben a Marosszentimre melletti csata, ahol Kamonyai Simon vitéz cserél pánccelt Hunyadival, így magát áldozza a győzelemért. 1443-1444 folyamán Hunyadi hosszú hadjáratot szervez, megtámadja a Török Birodalmat, és nagy győzelmeket arat. 1444-ben azonban a következő hadjáratban hatalmas vereség éri a magyar fílt: a várnai csatában meghal I. Ulászló király, a sereg nagy része odavesz.

Mivel V. László még kiskorú, ezért az ország vezetői Hunyadi Jánost Magyarország első kormányzóvá választják. Amíg a király gyermek, Hunyadinak lényegében királyi hatalma van. 1448-ban Hunyadi Rigómezőre, a Balkán félsziget közepére vezeti hadát, de itt újból vereséget szenved a töröktől.

1456-ban a török szultán, II. Mehmed óriási sereget vezet Magyarország ellen. A legerősebb vár Nándorfehérvár (mai nevén Belgrád) védi hazánkat. A vár kapitánya Hunyadi János sógora, Szilágyi Mihály. Hunyadi siet felmenteni a várost, Észak felől, hajókkal tőri szét a török ostromzárát, s jut be a várba. Az ostrom alatt Dugovics Titusz önfeláldozása során kerül le a török hadizászló az egyik toronyról. Nyugatról a Száva partjánál Kapisztrán János ferences szerzetes keresztes serege támadt a törökre, Hunyadi pedig kitört a várból és elfoglalta a török ágyúkat, így teljes győzelmet arattak a török felett. Hunyadi még a csata után meghal a pestisjárvány miatt.

9 Mátyás Király belpolitikája, hatalmának pillérei

Mátyás 14 évesen apja, Hunyadi János halála után az országot dúló belharcban fogságba esik és Prágában raboskodik. Bátyját, Hunyadi Lászlót V. László király kivégezteti. Miután V. László meghal, 1458-ban a magyar nemesek királyválasztást tartanak. A bárók a Budai várban tanácskoznak, míg Mátyás nagybátyja, Szilágyi Mihály kormányzó jelentős számú, köznemessel Pesten táborozik. A köznemesek nyomására végül a bárók is Mátyást választják királynak. A cseh uralkodó csak azzal a feltétellel engedi haza Prágából, ha leányát feleségül veszi. Mátyás első felesége így Katalin lesz. Második felesége, Beatrix Itáliából érkezik, ám fiúgyermeké egyik feleségétől sem születik. Mátyás már az első években erőskezű uralkodóvá válik, ellentmondást nem tűr, még saját gyermekkori nevelőjét, Vitéz Jánost is tömlöcbe veti, mikor ellene fordul. A bárók hatalmát megtöri, a rabló seregeket szétveri, mind a török, mind az osztrák ellen győzedelmeskedik. Kiváló hadvezér, hiszen kiváló műveltségű: korának egyik legokosabb embere. Uralkodása alatt kemény királynak tartották, adói miatt sem szerették, ám halála után Magyarország néhány éven belül elbukott, így az egyszerű nép is rögtön visszasírta Mátyás uralkodásának biztonságos, így élhető éveit. Jó emlékezet őrzi.

Hatalmát három oszlopon nyugtatja:

Új adókat vezet be, például a rendkívüli hadiadót, amely 1 forint volt és mindenkinek be kellett fizetni, volt, hogy évente kétszer is. A régi adók alól sokan mentességet szereztek, ezért azokat átnevezte: a kapuadó helyett füstpénzt szedett, minden családtól külön, akkor is, ha egy házban laktak. A 30-advám helyett koronavámot szedett, ami már nem 30-ad volt, hanem 20-ad, azaz nem 3%, hanem 5%. Emellett szedte a régi adókat is. Magyarország bevétele Európai mércével is kimagasló volt, ám több, mint felét a hadseregnek kellett költenie

A hadsereget állandó, hivatásos zsoldosseregeként szervezte meg, folyamatos gyakorlatozás és a legjobb felszerelés jellemezte. Vezére Magyar Balázs volt, kinek világszép lányát, Benignát Kinizsi Pál vette feleségül. A fekete sereg a legjobb: Kinizsi 1479-ben megveri a törököt Rigómezőnél, Mátyás 1485-ben elfoglalja Bécset.

Szakképzett, iskolázott emberekből szervezte hivatalnokait, akik mindig pontosan és hűen követték utasításait, hajtották végre parancsait. Fennakadás nélkül igazgatta az országot.

10 Dózsa György és a mohácsi csata

1514-ben a fenyegető török veszély miatt Bakócz Tamás, jobbágy származású esztergomi érsek jobbágyokból keresztes sereget szervez. Élére Székely Dózsa György végvári (nándorfehérvári) vitézt nevezi ki. Pest alól indul a sereg, ám a jobbágyokat, akik csatlakoznak a sereghöz, egyre több bántalmazás éri a birtokosok részéről, erővel tartják vissza őket, vagy családjukkal zsarolják az embereket. Dózsa ceglédi beszédében a birtokosok ellen fordítja seregét. Ekkor már több tízezer katonája van. Mezőtúr, majd Nagylak térségében legyőzi az urakat, ám Temesvár falai alatt Szapolyai János erdélyi vajda serege megsemmisíti a jobbágy sereget. Dózsan és vezértárasain szörnyű bosszút állnak az urak: megkínzás után végeztetik ki őket. Ennél is fájóbb azonban, hogy ezután a magyar jobbágyokat röghöz kötik, azaz megfosztják őket a szabad költözködés joguktól.

A mohácsi csata 1526. augusztus 29. - A magyar középkor vége

I. Előzmények: Magyarország végzetesen meggyengült a parasztháború és a gyenge királyi hatalom miatt. A török (Oszmán) birodalom világbirodalommá vált. Indiától Észak-Afrikáig mindenhol hódított.

II. A magyar király: Jagelló II. Lajos – 20 éves ifjú. A török szultán: I. (Nagy, vagy hódító) Szulejmán. A magyar fővezér: Tomori Pál kalocsai érsek. Nem vett részt a csatában Szapolyai János erdélyi vajda seregével

III. Az erőviszonyok: Legalább 50.000 török katona állt szemben a legfeljebb 25.000 fős magyar sereggel. A helyszín a törököknek kedvezett. A török tüzéség ágyúit ebben az időben a legjobbak Európában. A sereg tapasztalt, sok hadjáratot megjárt had volt. A magyar seregben kevés volt a hivatásos katona - ez a sereg gyengébb volt még Mátyás fekete seregénél is.

10-es tétel folytatása! IV. A csata: Délutánra a török sereg bekeríti a magyart. A magyarok türelmetlenek – szemből rárontanak a török fősegregre, ám az ágyútűz eldönti a csatát. A magyar sereg maradéka menekül – teljes a vereség. kb. 15.000 vitéz – köztük II. Lajos király esett el. A vereség három oka a török túlerő, a fejlettebb török fegyverzet (ágyúk) és az, hogy bekerítették a magyar sereget

V. Eredmény: I. Szulejmán Budáig nyomul, elfoglalja a várost, a török sereg elpusztítja Magyarországot egy részét. Magyarországot védtelen marad.

11 A három részre szakadt ország jellemzése és a várháborúk

Név:	Magyar Királyság	Török Hódoltság	Erdélyi Fejedelemség	
Főváros, székhely:	Pozsony	Buda	Gyulafehérvár	
Uralkodó, irányító:	Habsburg király, elsőnek I. Ferdinánd	A budai basa (vagy pasa)	Az erdélyi fejedelem, elsőnek Szapolyai János Zsigmond	
Katonák helyzete:	A magyar katonák nincsenek fizetve, kénytelenek rablásból, portyázásból megélni.	-	-	
Jobbágyok helyzete, adóztatás:	A német, spanyol, olasz zsoldosok és lovaik etetése, szállásolása, szekérral való szállítása a magyar jobbágy kötelessége	Az itt élő magyar jobbágyokat adóztatja a török és adóztatja a régi magyar birtokos is, aki átköltözött a török elől a magyar királyságba, de adót szedni visszajár.	Itt nyugodt körülmények között termelhetett a jobbágy	
Vallás:	A Habsburg uralkodó megköveteli a katolikus vallás gyakorlását, így kegyetlenül üldözik a reformátusokat.	A török minden keresztény vallást megtűr a hódoltságban, legyen az katolikus, vagy protestáns. Nem is szeretné iszlám hitre téríteni a magyarokat, hiszen akkor nem adóztathatná őket. Így ezen a vidéken szabadon terjed a reformáció.	1568-tól, a tordai egyezménytől kezdve egész Erdélyben vallásszabadság van a négy vallás számára: a katolikus, a református, az evangélikus (mint a szászok) és az unitárius hívőknek, de mint eddig, ezután is megtűrik még a görögkeleti vallású románokat is.	
Évszám	Város	Várkapitány	Fontos tudnivalók	Ki győzött?
1532	Kőszeg	Jurisics Miklós (horvát származású)	700 fős védősereg, megegyezik a törökkel, mert az nem bír Jurisics vitézeivel, megakasztja a Bécs elleni török hadjáratot	magyarok
1541	Buda	-	A török csellel foglalja el, fogságba veti Török Bálintot	törökök
1552	Drégely	Szondi György	Kicsi palánkvár, mely hősiességgel áll ellen Ali Basának	törökök
	Temesvár	Losonci István	Az egyik legerősebb vár Magyarországon, egyhavi ostrom után a vár védőinek szabad elvonulást ígérnek, de a magyarokat végül lemészárolják	törökök
	Szolnok	Nyári Lőrinc	A másik legerősebb vár Magyarországon. A német és spanyol zsoldosok kiszöknek a török elől, így a várkapitány 50 emberrel áll a török elé.	törökök
	Eger	Dobó István	Alkapitánya Mekcsey István, főhadnagya Bornemissza Gergely. Ali és Ahmed pasa egyesített serege ostromolja, de sem földalatti alagutakkal, sem árulás révén nem bírják bevenni. Bornemissza tüzes kerekei után a török sereg szégyenszemre elvonul.	magyarok
1566	Szigetvár	Zrínyi Miklós (horvát származású)	Magyar-horvát sereg és egy mocsár is védi az erődöt. Maga Szulejmán, a mohácsi győző ostromolja, ám az agg szultán meghal sátrában. Végül a túlerő győz: Zrínyi és serege klovon ront ki a törökre, mind odavesztek.	törökök

12 Bocskai István Habsburg-ellenes harca és Bethlen Gábor uralkodása Erdélyben

Erdély Magyarország három részre szakadása után a magyarság menedékhelye lett. Az egyetlen független magyar állam volt másfél évszázadig. Ezt úgy érte el, hogy hintapolitikát alkalmazott. ez azt jelenti, hogy mindkét óriási birodalommal igyekezett jó viszonyt kialakítani, a Habsburg Birodalommal is, és a török birodalommal is. Ám ezt titkolnia kellett, mert a két nagy birodalom hadban állt egymással. Csak így lehetett a magyarságot életben tartani.

Sajnos nem mindig sikerült semlegesnek maradni. A 15 éves háború (1591-1606) idején Erdélybe is betörték mind a török, mind a német csapatok. Raboltak, fosztogattak, sajnos még a magyar származású zsoldosok, a hajdúk is. Ebben az időben érkezett haza Erdélybe Prágából egy Habsburg-párti főúr, Bocskai István. Ő látta az erdélyiek szenvedését, és segíteni szeretett volna. Néhány magyar nemes levélben felkérte arra, hogy szövetkezzen a törökkel. Ám ezt a levelet a németek elfogták, így a Habsburg királynál megvádolták felségárulással. Ez halálos bűn volt, a birtokait pedig odaadták volna német katonatiszteknek. Bocskai ellenállt, és a hajdúk segítségét kérte, de egyúttal felszólította őket Erdély védelmére is. Megígérte a hajdúknak, hogy segítségükért saját birtokaiból ad nekik, és nemesi kiváltsággal jutalmazza őket. A hajdúk hallgattak Bocskaira, és fegyvert fogtak a német seregek ellen. Ezzel kirobbant a Bocskai szabadságharc. 1604-ben Álmosd-Diószegnél a hajdú seregek tönkrevették a német főereget. A török szultán hallgatólagosan támogatta Bocskait, és felajánlotta neki, hogy magyar királyként ismeri el. Ám Bocskai megmaradt erdélyi fejedelemnek és Magyarország fejedelmének (mindkettő 1605-től). A 15 éves háború végére a Bocskai szabadságharc is győzött: az egész Királyi Magyarország Bocskai híve lett, a német seregeket kiűzték. 1606-ban a császár kénytelen volt megkötni Bocskaiával a Bécsi békét, amelyben Magyarország területén biztosítja a vallásszabadságot, valamint a magyar nemesek jogait. Bocskai ezután segítette a törökkel kötött zsitvatoroki béke létrehozásában. Hirtelen halála akasztotta meg terveit, végrendeletében hangsúlyozta, milyen fontos Erdély függetlensége.

Bethlen Gábor 1613 és 1629 között volt Erdély fejedelme. Uralkodását szokták Erdély aranykorának is mondani. Ezt a kivételesen jó korszakot Bethlen úgy tudta biztosítani, hogy Erdély gazdaságát fejlesztette, kincstára tele volt. ez volt az utolsó korszak, mikor Erdély bányakincsei biztos hátteret nyújtottak az ott élőknek. Még bőven volt arany, ezüst, vas és réz, de a legnagyobb bevételt európai híró sóbányái biztosították. Bethlen iparosokat hívott Erdélybe, segítette működésüket, és vigyázott rá, hogy Erdély önálló maradjon, valamint jelentős kivitelt termeljen iparcikkekből is. Hatalmát Erdély és a magyarság védelmére használta. Részt vett a korszak nagy háborújában, a 30 éves háborúban és Bocskaihoz hasonlóan ő is a Habsburgok ellen harcolt. Védte a magyarok vallásszabadságát nemcsak Erdélyben, hanem a Királyi Magyarország területén is, sikerei csúcán Magyarország fejedelme volt.

13 Zrínyi Miklós és Thököly Imre törekvései, összehasonlítása

Zrínyi Miklós (1620-1664) a szigetvári hős dédunokája, horvát származású főnemes, horvát bán. A magyar történelemben egyik legkiválóbb hadvezére, Habsburg párti főúr, aki német segítséggel képzelte a török kiűzését Magyarországról. Költő és író, a Szigeti veszedelem szerzője. Hat nyelven beszélt folyékonyan. Tanult, művelt ember, aki hadjáratait alaposan megtervezte. 22 évesen már a török ellen harcolt. 1663-1664 között vezetett téli hadjáratát ma is tanítják a legtöbb katonatisztnek a világon. Felégette az eszéki hidat, és elvágta a török utánpótlást. A német sereg 1664-ben Szentgotthárdnál megsemmisítette a török főereget, ám ezután Vasváron olyan békét kötöttek a törökkel, amely szerint a Magyarország még a győztes háború után sem kaphatta vissza földjeit. Zrínyi így csalódott a Habsburg uralkodóban, a bécsi királyi udvarban. Élete azonban ugyanebben az évben véget ér: vadászbalesetben hunyt el.

A magyar nemzet megmentéséért vívott küzdelmét testvére, Zrínyi Péter folytatta. Péter és Wesselényi Ferenc nádor, Frangepán Ferenc horvát főúr és I. Rákóczi Ferenc megelégték a Habsburg ház tetlenkedését, és összeesküvést szerveztek a király ellen. Ám ez lelepleződött. Zrínyi Pétert és Frangepán Ferencet kivégezték.

Thököly Imre magyar főnemes, gróf. A vallásszabadság és a nemzeti függetlenség védelmezője a Habsburgokkal szemben, a magyar bujdosó katonák, a kuruçok vezére. Felesége I. Rákóczi Ferenc özvegye, Zrínyi Ilona. Thököly védi a protestáns vallást Magyarországon. Rövid ideig, 1682-1685 között Magyarország fejedelme. Thököly a Habsburgokat látta veszedelmesebbnek, ezért a törököktől és Erdélytől kért és kapott támogatást. Részt vett Bécs 1683-as török ostromában is, a török oldalon. Ám 1686 után, a török kiűzésének idején Thököly hatalma is összeomlott, menekülnie kellett. Ekkor szövetségese, a török csalta kelepchébe: csellel elfogták, és a török birodalomba hurcolták. Felesége, Zrínyi Ilona Munkács várában húzta meg magát, ám a Habsburg császár sereget küldött utána: Az ostrom végén Zrínyi Ilona is száműzetésbe kényszerült, Kisfia, a későbbi II. Rákóczi Ferenc pedig Bécsbe, a Habsburgok nevelésébe került.

14 II. Rákóczi Ferenc szabadságharca

II. Rákóczi Ferenc szabadságharca előtt az egész magyar nemzet háborgott. A Habsburg császár kiűzte a törököt országunkból végleg, de a magyarok csöbörből vödörbe kerültek. A nemesek nem kapták vissza birtokaikat, mert azokat német tisztekhez kerültek jutalomképpen, a jobbágyok számára pedig folytatódott a szegény sors, mivel a német hadsereget továbbra is ők látták el ennivalóval, szállással és szállítaniuk is kellett a katonákat. Néhány helyen már ki is robbant a felkelés, és a valamikori bujdosó katonák, a kurucok is várták az alkalmat, hogy harcoljanak a németek ellen. A Habsburgok katolikusok voltak, és gyakran kegyetlenül elnyomták a magyar protestáns hívőket. Bebörtönözték a lelkészeket, elvették a templomokat.

Mikor Rákóczi Ferenc 1703-ban hazatért és meghirdette a szabadságharcot, szinte minden magyar mellé állt. Leghűségesebb társa Bercsényi Miklós gróf volt. Rákóczi látta, hogy a jobbágyokat sújtja a legtöbb baj, ezért rajtuk segített először: kiadta a vetési pátenst (rendeletet), amely a harcban részt vevő jobbágyokat és családjaikat mentesítette a földesúri járadékok fizetése alól. 1704-től Rákóczi Erdély fejedelme. 1705-re tehetséges tábornokai egész Magyarországot felszabadítják a németek alól, a Dunántúlt Bottyán János, a híres Vak Bottyán tábornok. 1707-ben az ónodi országgyűlésen kimondják a Habsburg-ház trónfosztását. Rákóczi így Magyarország vezérlő fejedelme lett.

Am ekkor már látszik a vég: Magyarországot nem tudta más ország támogatni a Habsburg Birodalom ellen, gazdasága kimerülően volt, és seregei sem voltak megfelelőek. A kurucoknak nem volt tüzéségük, és a hadsereg sem egy összeszokott, gyakorlott sereg volt. A német labancok ezzel szemben hivatásos katonák voltak, seregük jól fel volt szerelve. 1708-ban, Trencsénnél még úgy is győztek a németek, hogy a kurucok többen voltak. 1711-re még egy súlyos járvány is megtizedelte a kuruc sereget. Vezérei többsége átállt a németekhez, Vak Bottyánt betegség vitte sírba.

Gróf Károlyi Sándor, Rákóczi megbízottja a fejedelem távollétében és tudta nélkül megkötötte a németekkel a szatmári békét 1711-ben, és a nagymajtényi síkságon a kurucok letették a fegyvert. A kimerült ország a németeké maradt, bár Károlyi engedményeket csikart ki az udvartól és kegyelmet is kaptak a kurucok. Megtorlás nem volt. Rákóczi inkább az önkéntes száműzetést választotta, élete hátralévő részét a törökországi Rodostóban töltötte. 1735-ben halt meg.

Az egyetemes történelem tételei:

15 A középkori állam gazdasága és társadalma (feudalizmus)

A hűbér (latinul: a feudum) azt jelenti, hogy valaki fegyveres szolgálatáért, hűségéért cserébe örökölhető földbirtokot kap, legtöbbször a királytól. A hűbéri lánc tagjai:

Király (kizárólag hűbérúr)

Nagybirtokos (hűbérese a királynak, hűbérura a középirtokosnak)

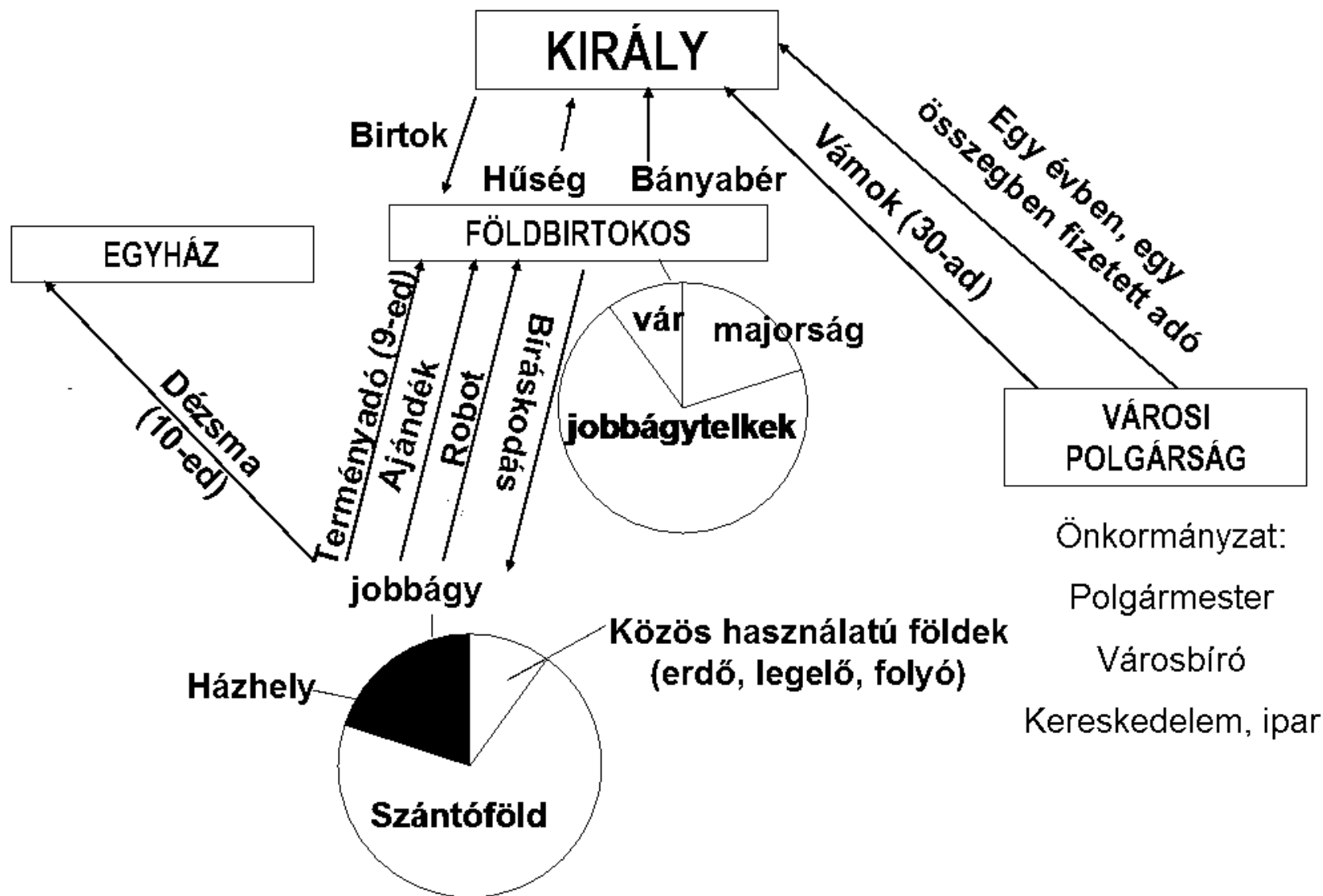
Középbirtokos (hűbérese a nagybirtokosnak, hűbérura a kisbirtokosnak)

Kisbirtokos (kizárólag hűbérese a középbirtokosnak)

Jobbágy: nincs benne a hűbéri láncban!!! Mert nincs saját tulajdonú földje

A jobbágy földműveléssel foglalkozó, saját, örökölhető földdel nem rendelkező, félszabad ember. Földet földesurától kap használatra, melyért cserébe különböző járadékokat fizet. Ezek: Terményadó (Magyarországon kilenced), Robot – ingyenmunka a földesúr saját kezelésű földjén (a majorságon), Ajándék. A jobbágy félszabad, mert személyében függ urától, hiszen ura egyben bírja is, aki akár megvonhatja tőle költözködési jogát is – röghöz kötheti. Ezen kívül gazdaságilag függ urától, mert a földesúr földje nélkül nem termelhetne.

A középkori állam gazdasága

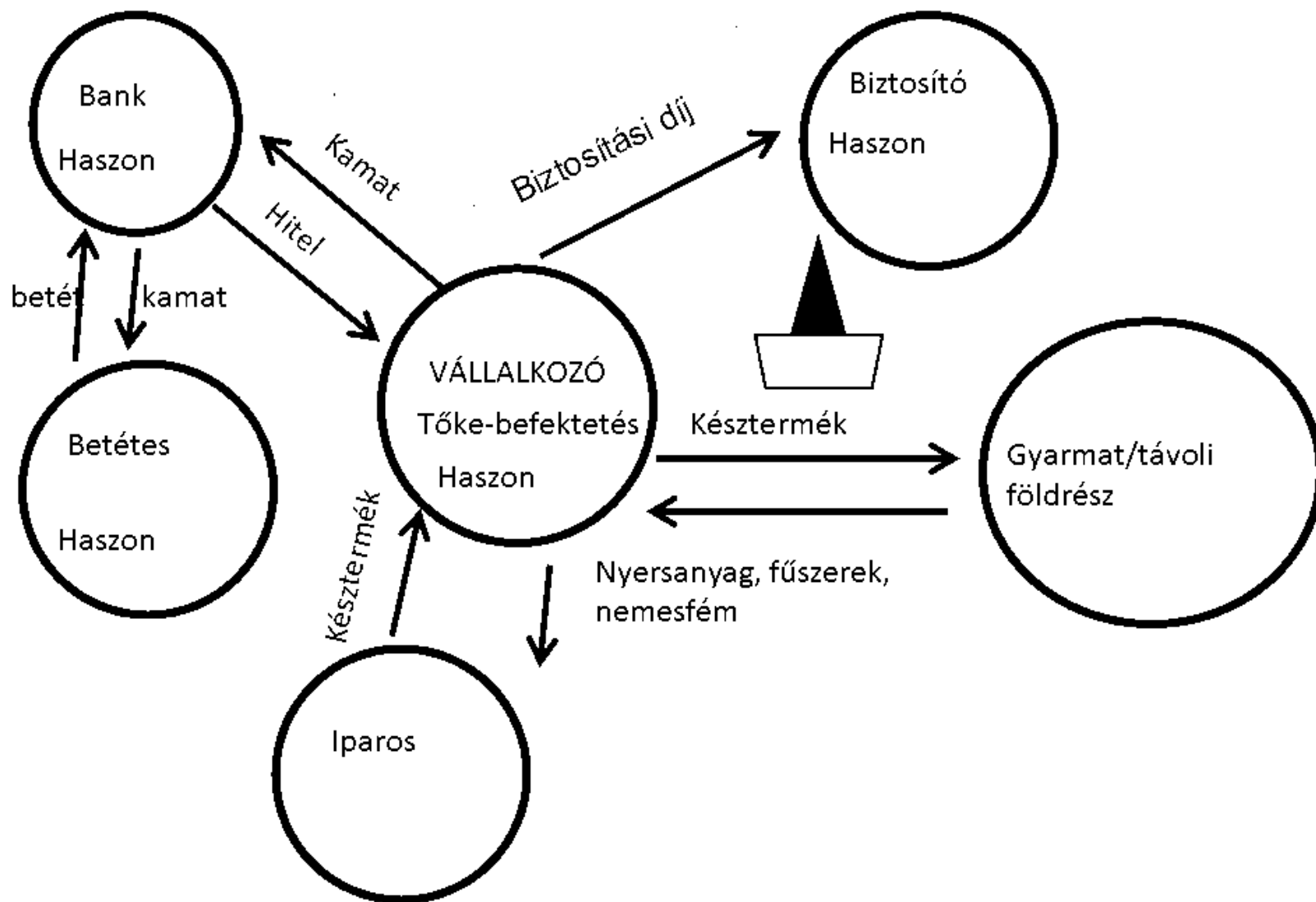
16 A földrajzi felfedezések, azok hatása és a világgazdaság kialakulása

A felfedezések oka: India, mert az indiai kereskedelmet a Török Birodalom lehetetlenné tette, ezért más utat kellett keresni. A messze földről hozott fűszerek, nemesfémek, selyem nagy hasznot hozott a kereskedőknek. Ebben az időben a keresztény egyház laposnak hirdette a Föld alakját, bár már ókori görög tudósok is bebizonyították, hogy gömbölyded, még a kerületét is megmérték. A hajósok kezdenek hinni ebben. Megjelenik Európában az iránytű (kínai találmány), és a kormánylapáttal felszerelt vitorlások. Ezek a felfedezőket segítik. A leghíresebb felfedezők:

- Bartolomeo Diaz – portugál, eléri Afrika legdélebbi fokát, a Jóreménység fokot
- Vasco da Gama – portugál, Afrika megkerülésével jut el Indiába
- Kolombusz Kristóf – genovai olasz, a spanyol király megbízásából keresi Indiát Nyugat felé, 1492-ben felfedezi Amerikát, négyszer jár ott, de végig azt hiszi Indiában járt. Kolombusz hajói: Nina, Pinta, Santa Maria
- Amerigo Vespucci – olasz, felismeri, hogy Kolombusz új földrészt fedezett fel – róla nevezik el Amerikának
- Fernando Magellán – spanyol, 1519-ben Föld körüli útra indul, út közben meghal, de egy hajója sikeresen megkerüli a földet 1522-ben
- Sir Francis Drake – angol lovag, hajós, haditengerész, kalóz, megkerüli a földet, hajója a Golden Hind – aranyszarvas. Közben mesés zsákmányt rabol a spanyoloktól

Az amerikai őslakosok, az indiánok szinte teljesen kipusztultak az európaiak által behurcolt betegségektől. Az elfoglalt, alávetett területeken, a gyarmatokon viszont új munkaerőre volt szükség, megjelent az újkori rabszolgaság. Amerika temérdek kincset rejtett, ezért a kereskedelem a Földközi-tengerről áthelyeződött az Atlanti-óceánra, így kialakult a földrészek közötti világgereskedelem.

17-es tétel folytatása! Az újkorban a tőkés gazdaság váltja fel a középkori, földbirtokon alapuló feudális gazdaságot. Tőkés gazdaság: befektetésen alapuló gazdaság, a haszon egy részén termeléshez, iparhoz, kereskedelemhez szükséges eszközöket szerez a befektető, így következő vállalkozása még jövedelmezőbb lesz. A tőke, a befektetés maga lehet pénz, vagy olyan munkaeszköz, amivel hasznot hozó munkát lehet végezni, például egy hajó.

Manufaktúrák váltják fel a céheket, ez magyarul kézműves műhelyet jelent. Bérmunkás: a vállalkozó alkalmazottja, szabad ember, béréből, fizetéséből tartja fenn magát

Céh és manufaktúra összehasonlítása:

Manufaktúra (Nyugat-Európa):

Tulajdonosa a vállalkozó

Bérmunkás dolgozik

Munkamegosztás van

Sok árut termel

Olcsón állít elő terméket

Gyorsan termel

Nagy haszonnal dolgozik, amit újra be lehet fektetni

Céh (Kelet-Európa):

Tulajdonosa a mester

A mester dolgozik

Nincs munkamegosztás

Kevés árut termel

Drágán állít elő terméket

Lassan termel

Kicsi a haszna

Kontinentális munkamegosztás

Nyugat-Európa:

Kereskedelem, ipar

Megjelenik a tőkés befektető gazdaság, erősödik a polgárság a nemességgel szemben

A jobbágyság eltűnik, megjelenik a bérmunkás A jobbágyok a városokba költöztek, ahol bérmunkát vállaltak a vállalkozók manufaktúráiban

Ipar: manufaktúrák

Fejlődik

Kelet-Európa:

Megreked a mezőgazdaságnál, a feudális gazdaságnál és társadalomnál

Megszilárdul a feudalizmus: megjelenik a második jobbágyság Második jobbágyság: megvonják szabad költözködési jogát, terményben kéri tőle az adót, amelyet a földesúr értékesít a piacon

Lemarad

18 A polgári forradalmak (angol, holland), a hatalom megosztása és az alkotmányos királyság működése

Németalföld – Hollandia

Ellentétek a holland lakosok, és az országukat spanyol katonákkal megszállva tartó Habsburg Birodalom között:

Hollandiában:

Hollandok laknak

Többnyire polgárok

Tőkés vállalkozók, akik adóznak hasznuk után

Manufaktúrák működnek

Protestánsok - reformátusok

Habsburg Birodalomban:

Spanyolok laknak, akik uralják Hollandiát

Nemesek

Feudális nemesek, akik nem adóznak

Céhek működnek

Római katolikusok

A 16-17 században győz a holland függetlenségi harc a spanyolok ellen, ezt egyben a polgári forradalom - és így polgári társadalom első győzelme is. Hollandia köztársasággá vált az első újkori demokráciává – nevezték a tengeri köztársaságnak is.

Anglia, úton a világhatalom felé

A korszak vezető iparága – a húzóágazat – a ruhaipar – textilipar – posztóipar. Az angol birtokosok nem tartottak igényt szántóföldre, s így jobbágyokra sem, minden földbirtokukat juhlegelőnek hagyták meg - bekerítették, a jobbágyokat útjukra bocsátották. A jobbágyok a városokba költöztek, ahol bérmunkát vállaltak a vállalkozóvá vált nemesek manufaktúráiban. A vállalkozók, köztük a polgárok is többet adóztak, ezért több politikai jogot is akartak maguknak. A király csak fényezésre és háborúkra költött, az adókat elherdálta, majd újakat vetett ki, csak ezért hívta össze a parlamentet, nem azért, hogy törvényeket hozasson.

1640-1649 Angol polgári forradalom

Köztársaság kikiáltása, a király kivégzése. A köztársaságiak vezére: Oliver Cromwell, ám minden hatalmat magának akar, diktatúrát hoz létre, ezért elbukik. Újabb királyok uralkodnak, ugyanúgy, mint elődeik.

1688-1689 a Dicsőséges Forradalom győzelme. Orániai Vilmos lesz az új angol király, az államforma: Alkotmányos királyság: a király uralkodik, de nem kormányoz. Helyette a parlamenté a hatalom. A régi királyokat elűzik.

Az alkotmányos királyság és a köztársaság is az ötödik osztályban megismert görög demokrácia mintájára működik. Ez a hatalmi ágak szétválasztása. Az oka az, hogy így a három ág ellenőrzi egymást. A három ág:

Törvényhozói hatalom – parlament, vagyis az országgyűlés (Athénban ilyen volt a népgyűlés)

Végrehajtói hatalom – kormány (a különböző minisztériumok, pl.: pénzügy, hadügy), vezetője a kormányfő, a miniszterelnök (Athénban ilyen volt az 500-ak tanácsa)

Bírói hatalom – esküdt-bíróságok (Athénban is esküdtbíróságok voltak)

Az államfő: alkotmányos királyságban a király, köztársaságban a köztársasági elnök.

Egyháztörténeti, vallástörténeti tételek

19 Az egyház feladatai a középkorban és egyistenhitek a világban

Az európai keresztény egyház a középkorban az emberek teljes életét átfogta, szervezte, irányította. Mindenki, a királytól a jobbágyig az egyház tagja volt, nem is lehetett elképzelni, hogy valaki ne legyen az. Ha valakit bűnei miatt kiközösítettek az egyházból, kiátkoztak akkor az illetőt teljesen büntetlenül meg lehetett ölni, még ha éppen király volt is.

Az egyház intézte, szervezte és közreműködésével zajlottak a legfontosabb események egy ember életében: a születés (keresztelés), a házasság és a halál (temetés). Nagy szüksége volt az embereknek az egyházra: útmutatást kaptak, az egyházi törvények éppen olyan fontosak voltak, mint az államiak, és segítséget, támogatást kaptak a lelkészeketől. Gyakran mentette a templom a gyengéket az erők haragjától. Óvta az öregeket, betegeket az egyház. Írni-olvasni csak a papok tudtak, így iskolát is az egyház tartott fenn. A műveltség, a tudomány, a kultúra az egyház kapuin belül talált menedéket: a középkori birtokos nemesek nem sokra tartották a betűk és számok birodalmát. Az ókori tudományok eredményeit szerzetesek, papok mentették át későbbi századokba szakadatlan kódexmásolással és elmélkedéssel. Az első egyetemek is egyházi intézmények voltak. Rengeteg ünnep volt akkoriban, sokkal több, mint most: a legtöbb szentnek volt saját ünnepe. Szüksége is volt az embereknek a pihenésre, ünneplésre: a többi napon munkával töltötték perceiket, egyéb szabadidő igen kevés volt. A böjt szintén igen hasznos volt: beosztásra, takarékosagra nevelt. Az egyház által képviselt erkölcsi tanítás nélkül a földrészt elveszett volna, mai európai kultúránk alapja a kereszténység.

A falusi papok feladatai: istentisztelet, keresztelés, esküvő, temetés, tanítás
szóléstet, borászat, sajtókészítés – a mezőgazdaság fejlesztése

A kolostorokban élő szerzetesek feladatai (az előbbieken kívül): keresztény hitre térítés, gyógyítás, kódexírás és másolás,

Az egyház szervezete: az élén a római pápa állt, az egyes országok élén az érsekek, az egyházmegyék élén a püspökök. A templomokban a papok (lelkészek) szolgáltak. A kolostorokban élő szerzetesrendek vezetői az apátok voltak. A szerzetesrendek között találhatjuk a bencéseket, a ferenceseket, és a magyar rendet, a pálosokat.

Az egyistenhitek fejlődése a kezdetektől:

Ábrahám hite, a zsidó hit a Kr. e. 18-16 századtól alakult ki (szent könyve a Tóra). Ezután Jézus tanítása nyomán jött létre a keresztény egyház Kr. u. 33-tól, első hagyomány szerinti pápája Péter (szent könyve a Biblia). Időközben az Arab félszigeten Mohamed kialakította az iszlám vallást Kr. u. 622 körül. (szent könyve a Korán, központja Mekka) Európában a Konstantinápolyi főpap 1054-ben végleg szakított Rómával, így két keresztény egyház jött létre, a római katolikus és a görög katolikus.

20 A reformáció Európában, ágai

Elvárások és bírálatok az egyház felé: Már a husziták is nemzeti jellegű, nemzeti nyelvű egyházat követeltek az 1400-as évek elején – őket eretneknek (eretnek az, aki szembe fordul az egyház tanításaival) bélyegezték és üldözték.

A 15.-16. századra római katolikus egyház Jézus életéről beszélt, őt állította példának, ám maga az egyház nem a tanítás szerint élt: egyre inkább pénzéhes, kapzsi szervezet lett, mely még a bünbocsánatot is árusítani kezdte. Ha valaki vásárolt búcsúcédulát, akkor a katolikus egyház szerint elnyerte a bünbocsánatot. Nem tetszett az embereknek a latin nyelv használata sem, hiszen nagy részét a miséknél (istentiszteleteknek) nem értették.

Luther Márton szerzetes 1517 október 31.-én kitézta a Wittenbergi templom kapujára 95 pontos bírálatát a római egyház felé. Az utolsó csepp a pohárban a búcsúcédulák voltak.

Luthert támadják a katolikusok, ám ő elmenekül, majd felveszi velük a harcot: létrehozta Németországban a nemzeti egyházat, németre fordítja a bibliát. Európa szerte követői akadnak, mint például a francia származású svájci, genfi Kálvin János.

Ettől kezdve új keresztény felekezetek születnek. Ezeket nevezzük protestáns egyházak, közülük 5:

Evangélikus, vagy másik nevén Lutheránus (1517)

Antitrinitárius, vagy unitárius, vagy másik nevén Szentháromság tagadó. (Erdélyi magyarok körében elterjedt) (1530)

Anglikán melyet VIII. Henrik hozott létre (1531)

Református, vagy másik nevén Kálvinista (1533)

Baptista, vagy másik nevén Újrakeresztelő (1609)

Ellenreformáció – a katolikus egyház megújítása

A katolikus egyház hamar hívek nélkül találta magát egész országnyi területeken. Ezért meghirdette a megújulást, hogy visszacsábítsa a híveket magához. Az 1540-es tridenti zsinaton (egyházi gyűlésen) a Jezsuiták (egy szerzetesrend) megalakulásával – katolikus térnyerés és hódítás kezdődik az oktatásban, kultúrában, és híveik száma ismét nő. Igyekeznek tanulni hibáikból, és visszatérni Jézus tanításaihoz. A 16. században a protestáns-katolikus ellentét gyakran fegyveres harchoz vezetett. A Német-Római Birodalomban az augsburgi vallásbéke 1555-ben zárta le a harcot: a szabály az lett, hogy akié a föld, azé a vallás, vagyis a földbirtokos vallását kellett követni, vagy el kellett költözni.

21 A reformáció és az ellenreformáció Magyarországon

A királyi Magyarország területén a Habsburg uralkodók megkövetelték a katolikus hit gyakorlását, és keményen üldözték a protestáns, főleg a református hit magyar követőit. A templomaikat elvették, ha háznál tartottak istentiszteletet, akkor bebörtönözték őket, a lelkészeket gyakran gályarabnak adták el távoli országokba. Előfordultak kínzások, kivégzések is.

Erdélyben volt a legjobb helyzet vallásgyakorlás tekintetében. A tordai 1568-as egyezményben az erdélyieknek engedték gyakorolni a négy bevett vallást: a katolikus, a református, az evangélikus, és az unitárius. De nem üldözték a görögkeleti vallású, betelepült románokat sem. Tévelygőknek tekintették őket, de keresztény módjára bántak velük.

A török hódoltsági területen terjedt leginkább a protestáns (azok közül is a református) hit, mert a törökök vallásszabadságot engedtek a meghódított embereknek. Nem térítették át őket iszlám hitre, mert akkor a magyarok nem adóztak volna. A felekezetek versengése úgy is folyt, főleg török területen, hogy hitvitákat rendeztek. Ilyenkor a papok, lelkészek vitatkoztak, a bibliát hívva segítségül, és nyilvánosan, mindenki füle hallatára sorolták érveiket. Így a hívők, vagy egy-egy város előljárója dönthettek arról, hogy melyik vallást követik. Nagyobb városokban, mint például Szegeden, a török több felekezetnek is engedte használni a templomokat.

Ezeknek is köszönhetően a 16. században volt olyan időszak, amikor a magyarság 90%-a református hitű volt. A református templomokban magyar nyelven folyt az istentisztelet. Károli Gáspár (eredeti nevén Radics Gáspár) református lelkész 1586 és 1589 között fordítja latinról magyarra a Bibliát. 1590-től könyv formájában kinyomtatják Vizsolyban. Egyre több más könyv is magyar nyelven jelent meg ezután, így a reformációnak köszönhetjük az anyanyelvi kultúránk fejlődését. A sárospataki, a debreceni, a pápai kollégium, a leghíresebb református iskolák közé tartozott, a magyar művelődés fellegvárainak számítanak a mai napig. Ezekben az alapfokú, a középfokú és a felsőfokú tanulmányokat végezhetette a diák, és bent is laktak a kollégiumban. A református vallás magyarországi központja Debrecen lett, a kálvinista Rómaként is említik.

Pázmány Péter esztergomi érsek munkája nyomán bontakozott ki hazánkban az ellenreformáció, a katolikus egyház megújulása. A jezsuita szerzetesrend is iskolákat nyitott, és ekkor alapították a mai ELTE elődjeként számon tartott egyetemet Nagyszombaton. Így a két felekezet küzdelme mindkét oldalról a magyar műveltség ügyét szolgálta.

22 A felvilágosodás

A felvilágosodás folyamán az emberekben megfogalmazódott az, hogy a feudalizmus gyakorlatától eltérően minden ember egyenlő jogokkal rendelkezik. A holland és az angol polgári forradalom (1689) után elsőként az amerikai függetlenségi háború folyamán, 1776-ban, a Függetlenségi Nyilatkozatban, majd a nagy francia forradalom folyamán, az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatában (1789) rögzítették ezeket a jogokat, melyek közül a legfontosabbak a következők:

Élet, biztonság, szabadság, egyenlő elbánáshoz (pl.: bírósághoz) való jog, képviselőihez való jog, boldogulás, munka, tanulás, pihenés, vallásszabadság, véleménynyilvánítás szabadsága, magántulajdonhoz való jog.

A nagy francia forradalom során minden addig ismert államforma megjelent, sorrendben:

Abszolút királyság, alkotmányos királyság, köztársaság, diktatúra, és végül császárság.

Ezen államformák közül napjainkig az alkotmányos királyság, és a köztársaság maradt életképesnek, az ókori görögök által megfogalmazott hatalommegosztási elv szerint alkalmazva. Ezek:

A törvényhozói, a végrehajtói és a bírói hatalmi ág, melyeknek egymástól való függetlensége biztosítja az egyes ágak egymás feletti ellenőrzési feladatát.

A felvilágosodás kori politikai munkák kimondják, hogy amennyiben a hatalom birtokosai nem eszközként tekintenek a hatalomra, és nem az emberi jogok tiszteletben tartását, biztosítását tekintik feladatuknak, a népnek joga van elűzni őket, hiszen a hatalom nem lehet cél, csupán eszköz az emberek életének jobbá tételéhez.

23 Felvilágosult abszolutizmus Magyarországon: III. Károly, Mária Terézia, II. József

III. Károly (1711-1740) fontos feladata volt, hogy a kipusztult magyar területeket újra benépesítse. Ehhez 3féle módszert alkalmazott:

- bevándorlás - főleg a román népesség folytatta bevándorlását Erdély középső részébe
- betelepítés – elsősorban a sváb (német) lakosság költözött be, Pécs és Pest környékére
- belső vándorlás – Észak-Magyarországról költözött a néptelen Alföldre szlovák és magyar lakosság

1723-ban, a Pragmatica Sanctio törvénnyel biztosította a Habsburg család nőági örökösödését.

23-as tétel folytatása! Mária Terézia (1740-1780) a felvilágosodáshoz illeszkedő rendeleteivel fejlesztette Magyarországot, így az úrbéri rendelettel, amelyben megszabta a jobbágy által fizetendő terhek mértékét, az egészségügyi rendelettel, az oktatási rendelettel (Ratio Educationis – 1777). Ám emellett meg kell jegyezni, hogy a kettős vámrendelettel elsősorban Csehországnak kedvezett, és a magyar ipart káros mértékben korlátozta, nagymértékben előidézve hazánk lemaradását.

II. József (1780-1790) folytatta édesanyja felvilágosult uralkodói hagyományát. Tovább enyhített a jobbágyok sorsán, igyekezett a gazdaságot talpra állítani, ám túlzott igyekezete sokszor a nemesek ellenállásába ütközött. Halálos ágyán több, mint 6000 rendeletéből 2 kivételével mindet visszavonta.

24 Széchenyi István és Kossuth Lajos

	Széchenyi István	Kossuth Lajos
Származása	gróf, főnemes, arisztokrata	köznemes
Pályája	lovassági tiszt, gazdálkodó nemes, a konzervatív párt egyik vezetője	ügyvéd és újságíró, az Országgyűlési Tudósítások szerkesztője, majd a Pest Hírlap szerkesztője, az ellenzéki párt tagja és egyik vezetője, a Habsburg uralom börtönbe is vetette egy ízben tevékenységéért
Célkitűzéseik	A magyar társadalom és gazdaság lassú megreformálása az angol minta alapján, együttműködve a Habsburg-házzal	Teljes átalakulás, ha lehet függetlenség, ha lehet, alkotmányos királyság Habsburg uralkodóval, az ipar fejlesztése, a magyar nyelv ügye
Életművük	MTA megalapítása (1825) Selyemhernyó tenyésztés meghonosítása Kaszinó (társadalmi élet, tanácskozások színtere) Stádium c. könyv Lovakrul c. könyv Lánchíd Tisza szabályozása Gőzhengermalom Lóverseny	Gőzhajózás a Dunán, a Balatonon WC bevezetése Magyarországon Hitel c. könyv Világ c. könyv Védegyelet – a magyar ipar érdekvédelmi szervezete, 1844 a magyar nyelv hivatalossá tétele
1848	Közlekedésügyi miniszter	Pénzügyminiszter, OHB (Országos Honvédelmi Bizottmány) elnöke, Magyarország kormányzója
1848 után	A Habsburg hatalom elmeogyintézetbe záratta, rejtélyes körülmények között hal meg 1860-ban	A magyar emigráció vezetője, aki a külföld segítségét szervezi a magyar nép függetlenségének ügyéért

25 1848. március 15. hadtörténet

1848 márciusában a pozsonyi országgyűlésen a képviselők elfogadták a törvényjavaslatokat, amelyeket Kossuth Lajos beterveztett. Már csak V. Ferdinánd király beleegyezése hiányzott a törvényekről, hogy a reformkor legfontosabb követelése megvalósuljanak. 13-án kitört a bécsi forradalom, így Ferdinánd ettől megrettenve a március 15-én délelőtt elé terjesztett törvényeket elfogadta. Az újonnan alakult kormány élére Batthány Lajos gróf állt. Petőfi Sándor és a pesti ifjúság mozgalma, a pesti forradalom ettől függetlenül zajlott, Ferdinánd nem is szerzett róla tudomást másnapig, így Petőfiéknek a Magyarországot átalakító áprilisi törvények létrehozására semmilyen tényleges hatásuk nem volt. Kossuth és Batthány Petőfiék forradalma nélkül is kivívta a győzelmet az országgyűlésen és Bécsben is. Magyarország inntől ténylegesen alkotmányos királyságként működik

1848 Augusztusában a bécsi udvar utasítására Jellasics horvát bán sereggel támad Magyarországra Szeptember 29-én Pákozdon Móga János vezetésével a magyar sereg győz, majd kiüldözi a Bécs felé menekülő ellenséget. A határon egy hónapig tétovázó magyar sereg végül a második bécsi forradalom hatására behatol Ausztriába, azonban a birodalmi sereg Schwechat-nál legyőzi a magyarokat Október 30-án.

1848 Decemberében Bécsben a Habsburg család lemondítja V. Ferdinánd királyt és császárt, és a 18 éves Ferenc József lesz az uralkodó. Ezt a magyarok nem fogadják el. Windisch-Graetz herceg nagy sereggel támad, a magyar kormány decemberben Debrecenbe menekül.

25 1848. március 15. hadtörténet folytatás

1849

A kápolnai csata után Ferenc József kiadja az Olmütz-i alkotmányt, amelyben Magyarországot tartománynak nyilvánítja. A Görgei Artúr vezette tavaszi hadjárat legfontosabb győztes csatái:

Március 5 Szolnok

Április 6 Isaszeg

Május 21 Buda bevétele

Április 16-án a Debrecenben lévő magyar országgyűlés kimondja a Habsburg-ház trónfosztását, Kossuth ettől a naptól kormányzó

Júniusban orosz beavatkozás dönti el a szabadságharc sorsát. Görgei főparancsnok tanácsaira nem hallgatva, hozzá nem értő hadvezérek, köztük Bem, augusztus 9-én Temesvárnál a túlerőben lévő magyar sereggel vereséget szenvednek Haynautól. Kossuth átadja a hatalmat Görgeinek, akinek maradék maroknyi serege semmire sem elég, ezért augusztus 13-án a 80 fős haditanács 78 tagjának döntése alapján az oroszok előtt leteszi a fegyvert Világosnál. Ezért Kossuth őt árulónak nevezi.

Komárom védői kitartanak az ország túlsó végében, ám Haynau rémuralma megkezdődik, október 6-án, az aradi vértanúk kivégzésével.